JAN
PŘEUČIL
KAREL
VOŘÍŠEK

NEBÁT SE A MLUVIT

Jak vystupovat před lidmi bez trémy a obav

Bizbooks®

Nebát se a mluvit

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.bizbooks.cz
www.albatrosmedia.cz

BizBooks®

Jan Přeučil, Karel Voříšek
Nebát se a mluvit – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Jan
PŘEUČIL
Karel
VOŘÍŠEK

NEBÁT SE A MLUVIT

Bizbooks®

„Z ničeho nedělejte vědu;
začněte a nějak to dopadne.“

Karel Voříšek

OBSAH

Jak rozmluvit zarytého nemluvu	12
Projev jako bitva	44
Recept na přesvědčivost	82
Lodyha, děloha, pic	118
Tréma, tréma a zase tréma	164
Co by to bylo za knihu bez konce	192

Milé čtenářky, vážení čtenáři,

skutečnost, že držíte v ruce naši knížku, ukazuje, že se chcete zdokonalit v mluvení a přesvědčivosti před lidmi. Rádi bychom s vámi hráli čistou hru, a proto pro vás máme hned na začátku několik upozornění.

Pokud čekáte školometské nudné povídání, asi vás zklameme. Sezeními jsme se prosmáli a práce, dá-li se tomu tak říct, nám byla zábavou. Proto první poděkování patří nakladatelskému domu, že nás za to ocenil honorářem, a Martině Rybičkové za laskavou redaktorskou péči. Stejně tak děkujeme šikovné fotografce Veronice Maškové, která veselou atmosféru setkání věrně dokumentovala, a Marcele Nevšímalové za trpělivost a rychlost, s jakou naše povídání ze záznamu přepisovala.

Snažili jsme se řečnické triky, fígle a rady ukázat na konkrétních příkladech nás dvou i na kamarádech z herecké a moderátorské branže. Další poděkování proto patří jim za skvělou inspiraci i za to, že nebudou trvat na případných omluvách a jiných právních kličkách.

Na stránkách knihy spolu s námi vystupují dva lidé našim srdcím velmi blízcí, bez jejichž podpory a pomoci by se nám psalo hodně těžko. Evička Hrušková s Vláďou Řepkou byli prvními čtenáři a přísnými, ale spravedlivými dramaturgy, jejichž rady jsme většinou přijali. Oba mají bohaté zkušenosti s vystupováním před lidmi, proto jsou naší stálou inspirací a životní oporou. Jim patří naše nekonečné díky. Bez nich by nás byla jen půlka. Půl Honza a půl Karel.

Upozornění poslední a zásadní je, že vás v knize nic nenaučíme. Píšeme to předem a na rovinu. Na pozdější reklamace nebude brán zřetel. Víte proč? Naším cílem je probudit nebo oprášit, případně zdokonalit řečníka schovaného ve vašem nitru. Předat vám to, jak mluvíme my, přiznat své chyby a omyly, ze kterých jsme se poučili, odhalit, co nám pomáhá a co byste mohli vyzkoušet na sobě.

Neexistuje jediný správný model mluvení před lidmi, ale je celá řada těch už vyzkoušených a ošlehaných rétorickou praxí, které by vám mohly ukázat směr.

Přejeme šťastnou cestu a jsme rádi, že alespoň kousek můžeme jít s vámi,

Honza

Karel

KAPITOLA I.

JAK ROZMLUVIT ZARYTÉHO NEMLUVU

„Jediná omezení, která v lidských životech existují, si klademe my sami.“

Konfucius

Co se v kapitole mimo jiné dozvíte

- Proč zprávy nemoderují cvičené opice
- Každá improvizace musí být pečlivě připravena
- Kdykoliv s kýmkoliv a kdekoliv mluvíte, trénujete
- Neberte se příliš vážně
- Proč mohl prezident ráčkovat
- Kde se vzal apelativní projev

Praktická cvičení

- Čtěte nahlas
- Se špuntem v puse
- Pozorujte ostatní
- Zakřičte si na rotu
- Poznejte své chyby

Vořechové přeučky

- Poznejte sami sebe, odpusťte si svoje chyby a trénujte
- Test rétorického sebepoznání

„A víte, Karle, že já jsem také Karel?“ Zírám do rozzářených očí muže, kterého znám celý život jako Jana Přeučila, a nevěřím tomu, co slyším. Ale je přesvědčivý, směje se a pevně mi třese pravicí. „To se povedlo, dva Karlové,“ jeho sonorní, pevně posazený hlas si trvá na svém. „Karel?“ vrtá mi hlavou. „To nám to sezení nad povídáním o povídání pěkně začíná!“ Ne že bych Mistra podezíral z lehké schizofrenie, nedej bože zapomnětlivosti, to rozhodně ne, ale červíček pochyb hlodá. Karel cítí zmatek v mých zřítelnicích, protože správný rétor čte v očích svých posluchačů jako v knize, a uvádí vše na pravou míru: „Moji rodiče mě pokřtili jako Karla, takže Jan Karel Přeučil, těší mě,“ elegantně deklamuje a smeká jeden ze svých noblesních klobouků. Nesmekám, nemám co, jen se lehce ukloním, jak káže etiketa, a v duchu si pořádně oddychnu. Hurá, vše je, jak má být. Přeučka, jak mu říkají kamarádi, je Jan i Karel, vše se vysvětlilo a my se můžeme pustit do povídání.

KAREL: Honzo, úderný název, který jsme vymysleli, „Povídání o rétorice“, se v nakladatelství nezamlouval, tak bychom mohli zkusit „Povídání o povídání“.

HONZA: Povídání o povídání s Karlem Voříškem a Janem Přeučilem.

KAREL: S Janem Přeučilem a Karlem Voříškem.

Přehazuju pořadí jmen. Zkouším, jestli nebude Honza příliš odmlouvat. První praktická rada zní, ať jste kdekoliv, jednáte s kýmkoliv a o čemkoliv, hned na začátku si stanovte pravidla. Vykolíkujte území. Určete mantinely. I když u Honzy, bytostného gentlemana, který gentlemanství snad vymyslel, to berte jako

nadsázku. Jan Karel se svou důstojností dědice rytířských ideálů kolíkuje území, aniž o tom víte.

KAREL: Honzo, na začátku povídání o přesvědčivém vystupování před lidmi si dovolím citovat pesimistu. „Mluvit umí přece každý, tak co." Možná má pravdu, i zarytého mlčocha rozmluvíte, když mu nenápadně nastavíte nohu. Ale raději to nezkoušejte. Jakmile se rozplácne na zemi, slova z jeho úst padají jedno za druhým.

HONZA: Pořádné nadávky.

KAREL: Zcela jasně je slyším. Cílem knihy je ale provést čtenáře po našich rétorických cestách, aby si mohli snadněji prošlápnout svou vlastní. Dost mudrování, Honzo, umí opravdu mluvit každý?

HONZA: Mluvit umí každý, otázka je jak. Naše povídání by mělo napovědět, jakým způsobem hovořit přirozeně, srozumitelně, ne monotónně nebo šedivě. Žijeme v počítačové době, době internetu a sociálních sítí, ale slovo vyřčené má stále neuvěřitelnou, magickou moc. Je to zbraň. Ať se stane, co se stane, vždycky se nakonec musí lidé sejít a domluvit se. Osobní kontakt, pohled z očí do očí, obejmutí slovem je neskutečně mocné a důležité.

Přesně jako právě teď slovem objímá a prostor ovládá Honza Přeučil. Ale to vy neslyšíte, jen čtete, i když se vsadím, že vám v uších zní skvělý Honzův hlas a v hlavě problikne obrázek jeho tváře. V řečnické praxi tomu říkáme vizualizace: zkušený rétor drží

malováním obrázků v hlavách posluchačů jejich mozky ve střehu a pozornosti.

KAREL: Honzo, baví mě pozorovat děti, jejich bezprostřednost, s jakou na všechno okamžitě zareagují. Žádný stud, žádná tréma, i zkušený řečník by jim mohl závidět, a tak se ptám, kdy se to v nás ztrácí, proč a kam?

HONZA: Vynikající český režisér Evald Schorm nám hercům, když jsme s ním točili film nebo zkoušeli v Divadle Na zábradlí, vždy kladl na srdce: „Pozorujte děti." To je střihové herectví. Dítě pláče, křičí, vzteká se, objímá, zuří. Nekontroluje se, spontánně reaguje na situace.

KAREL: Kdy nad námi začne švihat bič naší sebekontroly, kdy o dar přirozenosti přicházíme? Neměli by rodiče myslet na to, co vštěpují svým dětem? Přijdou do restaurace a ratolesti začnou mluvit víc nahlas, rodiče je okřikují, mlč, jsou tady lidi. Co si mozek malého dítěte zapamatuje, jaký vzorec se mu vepíše do hlavy? Kde jsou lidi, tam se šeptá nebo nemluví.

HONZA: Pomáhat by měla i škola. U nás to není zvykem, ale například v anglicky nebo německy mluvících zemích mají školáci takzvanou krasomluvu. Učí se srozumitelně mluvit. V Česku se to, bohužel, velice zanedbává. Ukáže se to až v dospělosti, kdy již mají lidé určité postavení, jsou vidět a slyšet… a je to tragédie.

KAREL: Vraťme se ještě k Evaldu Schormovi. Pozorujte děti. Dobře, ale jak odpozorované překlopit do vlastní rétorické praxe?

HONZA: V Ypsilonce jsme hráli představení *T. G. M. v kostce*, já v roli Karla Kramáře. Masaryk v něm říká krásnou myšlenku, že „důležité je umět se celý život dívat na svět dětskýma očima". To je přesně, myslím, i odpověď na vaši otázku, Karle. Umět svět pozorovat čistým dětským pohledem a pak o něm umět i mluvit.

KAREL: Masaryk také říkal „nebát se a nekrást", dovolil bych si to upravit pro naše rétorické účely na „nebát se a mluvit". Mimochodem, to by mohl být také zajímavý název knihy.

HONZA: A víte, že to není vůbec špatné? „Nebát se a mluvit." Srozumitelný a úderný název.

KAREL: Uvidíme, jak to nakonec dopadne. I když čtenáři už to ví. Ale zpátky k dětem. Co dělat, když cítím vnitřní zastydlost, dítě ve mně vyhořelo? Pozoruju děti, chtěl bych být jako ony veselý, bezprostřední, ale nejde to. Mám blok své dospělosti.

HONZA: Jsem přesvědčený, že je to otázka cviku.

KAREL: Trénovat, trénovat a ještě jednou trénovat, jako na olympiádu.

HONZA: Profesionální sportovec, aby vyhrával, musí výkony naběhat, naskákat, nacvičit, naplavat. My namluvit. S Evinkou rádi chodíme na koncerty a obdivujeme hudebníky, ale za jejich mistrovstvím jsou hodiny a hodiny neuvěřitelné dřiny. Stejně i mluvní aparát, jak říkají němečtí kolegové „Mundwerk" neboli hezky česky „prořízlá pusa, vyřídilka", se musí trénovat. Artikulace, rezonance, zdravá hlasitost. Naše knížka by měla být tréninkovým plánem. Jestli s tím souhlasíte.

KAREL: Podepisuju, jak jinak, když to říká Jan Přeučil, uznávaný rétor a herec.

HONZA: To mě těší.

KAREL: Skromnost stranou. Musíme se pochválit, nikdo jiný to za nás neudělá. My lidé jsme zvláštní, neodpouštíme si svoje neúspěchy, bičujeme se za ně, stále o nich přemýšlíme a zapomínáme se z nich poučit. Něco se mi nepovedlo při vystoupení před lidmi? Příště to udělám jinak, promyslím si to v hlavě a těším se, že to vyzkouším. Nezdar by nás neměl blokovat, ale posunout. Je nějaký nezdar, ze kterého se poučil Přeučil?

HONZA: Měl jsem velké štěstí, že mě na divadelní fakultě vyučovali Radovan Lukavský nebo Karel Höger, ohromné osobnosti. Individuální tréninky jevištní řeči, jednou za 14 dní dvouhodinovku, nám dávala profesorka Fierlingerová, sestra bývalého komunistického předsedy vlády. Učila nás dospělé lidi od základu správně hovořit. U ní jsme trénovali, ovšem v praxi je to složitější. Vypadne paměť a text a jste v háji zeleném. Je na vás, jak se s tím vyrovnáte. Musíte najít řešení a na rozhodnutí máte sotva vteřinu.

Tady s dovolením opět vstoupím do Honzova povídání. Zvykněte si, není to naposled. Umět se rozhodnout během pár okamžiků, když na vás visí oči lidí, je jedna z nejtěžších disciplín. Vzpomínám si, kdysi dávno, když jsem začínal moderovat Televizní noviny, předal generální ředitel televize Vladimír Železný nám moderátorům neocenitelnou radu. Bavili jsme se o naší práci, změřil si nás, vycházející moderátorské hvězdy, a prohodil, že „zprávy může moderovat i cvičená opice". Píchnul do vosího hnízda naší ješitnosti.

„Cvičená opice? Tak ať je moderuje.“ Jenže ředitel pokračoval: „Správný moderátor se pozná tak, že když se něco na place stane, umí se okamžitě rozhodnout, nějak zareagovat, něco říct a nedívat se jen s vytřeštěnýma očima do kamery.“ Naše hlavy okamžitě vymyslely protiargument. „No jo, co když se ale rozhodneme špatně?“ namítali jsme pobaveně. „Špatná je jediná věc,“ promluvila dlouholetá zkušenost ředitele, „špatně je se nerozhodnout a nic nedělat, všechno ostatní je správné, a jestli vám někdo s odstupem času bude říkat, že jste se měli rozhodnout jinak, udělat to obráceně, použít jiná slova, nic na něj nedejte. On tam neseděl, nebyl ve vaší moderátorské kůži, nemusel se pod tlakem situace rozhodnout.“

Často si na to vzpomenu. Indiáni říkají: „Nesuď nikoho, dokud neujdeš alespoň míli v jeho botách.“ Ať už mluvíte před kýmkoliv a kdekoliv a něco nečekaného se stane, nenechte se tím rozhodit, jednejte, reagujte, dlouho nepřemýšlejte; první rozhodnutí, které vám mozek hodí, je správné. Myslete na železné pravidlo: Špatně je jediné – nerozhodnout se!

KAREL: Honzo, kdy se vám to stalo, výpadek textu a hledání rychlé reakce?

HONZA: V šedesátých letech jsme v Divadle Na zábradlí hráli Čechovovy *Tři sestry* v režii Borise Ščedrina, vynikajícího ruského režiséra. Hrál jsem postavu profesora používajícího při řeči řadu latinských výrazů. Hovořil jsem, hovořil a najednou mi vypadlo jedno latinské slovo. Na jevišti Jirka Bartoška, Karel Heřmánek, Jana Preissová, Pavel Zedníček a já ze sebe začal vyrážet něco jako „akon, kan kin kon, kom, ki“, zpocený od hlavy až po paty, kolegové se smáli, já blábolil a v hlavě zoufale hledal řešení. Správný text nenaskočil, tak jsem vážně prohlásil: „Nějakým způsobem se to vyřešilo a můžeme pokračovat dál.“ Vylhal jsem se z trapné situace. O přestávce proti mně šel Jirka Bartoška a já povídám: „Jirko, omlouvám se, já jsem tam měl takovou malinkou zpečeninku, takový malinký breptíček.“ Rozesmál se: „Honzo, jděte do háje, prý zpečeninka. Tam lítalo dámské přirození po jevišti a vy říkáte zpečenina.“

KAREL: Trápilo vás to? Zlobil jste se sám na sebe?

HONZA: V okamžiku výpadku jsem byl hodně nervózní. Když hraju sólové představení, Gogolovy *Bláznovy zápisky*, jsem na jevišti sám. Z každé situace se, v dobrém, vylžu. Jenže Na